

મુધરેલી રીત મુજબ
કસ્ટ બુક્સ રીવિઝન કમિટીએ
તેયાર કરેલી. છ

પહેલી ચોપડીના અર્થ.

કવિતાની સમજૂતી; અધરા શબ્દો; પાઠનો
સાર; જોડાક્ષર; ફિલ.

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. શાહ, એન્ડ કા.

રચનારનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

આ પુસ્તક સને ૧૯૬૭ ના ૨૫ માં આકટ મુજબ
રજિસ્ટર કરાવ્યું છે.

આપનાર—નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.
મપવાનું ઠેકાણું—શંકર પ્રી. પ્રેસ ચઢાના પુલપર—સુરત.
મે સને ૧૯૨૨] કિંમત ૦-૨-૬. [સં. ૧૯૧૮

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાત કાપીરાશિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૦૩૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ૫૭૨૨ ૫૭૨૨ ૫૭૨૨ ૫૭૨૨

વિષય મધ્યક ૫૭૨૨ ૫૭૨૨ ૫૭૨૨

પહેલા ધારણનો “મુખગણિત શિક્ષક” હોઈ આવે.

પહેલી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” છે આવે.

કર્તા-છગનલાલ ગોત્રીરામ શાહ, શાહપોર-મુરત.

૧૦૦૩૪

મહેલી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ન	મહેલી પેગુ પે=છાણ મટે જમવાનું=મવાનું	
	કાથી સાફ કરે.	લગડાં=કપડાં
દિવાળી-વરમનો એકસો	ધોકે છે=ચોપડે છે, છાટે છે	ધરણા-દાગીના; જણસો
દિવસ; આખો વડ	સંભરી-ધાત	દારખાનું=આતશખાણ
અમામ	ધુધરા ધુધરાના આડા	ફાંડે છે=સળગે છે.
અક્ષર=હરફ; હરફત.	રના ધરનો જનાવેલો	મી=અધા
નિશાળ=ભણવાનું ઠેકાણું	ગળ્યો પદ થ	ગીન=રાગથી ગાનું તે
રખ=છુટી,	સાથીઆ=ચુનાતી ફાક	પરધર=ધેરધેર
છોડી=છોકરી.	વજેરનાં કાઢેના ચિત્ર	કટાકડાં=ફટાકા
પાછી વળી=ફરી.	આંગણુમાં=આરણ્ય	હરખાય ખુશી થ.ય.
બેગી=દાથે; એશડી	આગળ	

સમજાવતી—દિવાળીના દહાડામાં ધેરધેર દીવા સળગે છે અને ફટાકા ફડાફડ ફૂટે છે, તેથી છોકરાંઓ ધણા ખુશ થાય છે.

પાઠ ૨.	અંધ રહે છે=રજા પડે છે	ધર્મ માનનાર
વાર=દિવસ	રવિ=સુરજ; સૂર્ય.	જુમેરાત=ગુરવારની રાત
વિષે=બાબત.	દેવળ=દેહર.	પાછો=ફરીને; ખીજવાર
કચેરી=કેટર.	કુડે=પછી.	મુસલમાન=મુસલમાની
		અઠવાડીક=સાત દિવસ

સમજુતી—પહેલો રવિવાર, પછી બીજો સોમવાર, ત્રીજો મંગળવાર, ચોથો બુધવાર, પચમો ગુરવાર, અને પછી છઠ્ઠો શુક્રવાર આવે છે. (૧) સાતમો વાર જાનિ છે, તે છેલ્લો વાર મજુત્ય છે; એવી રીતે માત્ર દસડાનું એક અઠવાડીક થાય છે.

પાઠ ૩.	જાડી વીધેયું લાકડાનું	ચિત્રો=છબીઓ.
ફરની=ચારે બાજુએ;	ધર	ટાંગેલાં=લટકાવેલાં
આસપાસ.	વાવટાં=નિશાન; ધજા	થોડી=પાટીડું મુકવાની
વાડ=પાંટાનો કે તારનો	મોગની=જાડ વગાડવાની	એક.
બનાવેલો આંતરો	લાકડાની હથોડી.	કસરત=મહેનત કરી આ
દરબાજો=મોડું બારણું	મહેતાજી=મારતર; ગુરજી	રીતે મજબુત બનાવવું તે.
માંહે=અંદર	એક=એસવાની જગા.	માટી=મટોડી.
ફૂલઝાડ=ફૂલ થાય તેના	કલાકની શીશી=કલાક	મજાની=સારી.
છોડ.	જળજવાનું સાધન.	અહીં=આ ઠેકાણે
વેલ=વેલો; બોંબપર	ગામ=જ્યાં થોડાં કળી.	રાજ=હાંમેશાં-
પથરાતો છોડ	આં અને ધર હોય તે	
એકડું=ચારે બાજુની	નકશો=માપ કે દેશનો	પાઠ ૫.
	ચિત્રોનો નમુનો.	ધોતલી=ધોતડી; ધોતડી

અંગરખી=ડગરી.	પાઠ ૬.	ધીવડાવવાં=માફ કરાવવાં.
જોડીઓ=નાના યુગ્મ;	ચોક્કાખાઇ=સફાઇ; સુધ-	ડાધા=ટપકાં
ખાસડીઓ	હતાઇ	વાડો=ધરતી પાછળની
દરજી=લુગડાં શીવનાર	ચોક્કાખા=સાફ.	ખુલ્લી જગા.
સૂરવાલ=સાંકડા પાયવા-	મેલાં=મંદા; મેલવાળા.	ગંદવાડ=જે જવાડ.
નો લેધો.	બરાબર=સારી રીતે.	નાથ=પણી
ફળીલ=મહોલયો.	દીલ=શરીર	માંદા=આગ્રી.
કોટ=ડગલો.	ગંદી=બરાબ	કવિતા=ગાયન
ધાધરી=નાનો ચણીઓ	અડાય=અડાપ.	સુખડું=મે-
ઝોટણી=ચાકરી, આને	ફેલેયે.-મુમકું: ચાદું	દીલ=મન
ડીથે તથા માથે ઝો	અસ=ઝીણી ફેલેયે;	જગનાનાથ=જગતના
ઢવાનું તથા મજનુ લુમકું	ખુબળી	ધણી: પરમેશ્વર.
ચરીક્ષા-નપાસણી.		

સમજુતી—મારો ઝોટલો સાફ છે, અને મારા ધરનો ચોક્ક પશુ સાફ છે; મારાં લુગડાં સાફ જોડેને, બધા લોક મને ચોક્કોપ કહે છે (૧) માફ મેં સાફ છે, અને મારા હાથ પણ ચોક્કા છે મારા ચોક્કા (પાપ વગરના) મનમાં પરમેશ્વર મિરાજ છે. (૨)

પાઠ ૭.	લાણી=બેનનો છોકરો;	જરા પશુ ખાધું નહિ
વરસગાંઠ=સાલગીરી;	લાણેજ.	ખીડાં=પાનમાં યુનો મા-
જન્મ નિવસ.	કઢી=છાશમાં આદુ મ	થો સોપારી વગેરે
લાબ્યાં=પસંદ પડ્યાં;	રચાં દળદર વગેરે	મુકી બનાવેલી પટ્ટીઓ.
રવાદ લાગ્યાં.	નાખી ઉકાળેલી તે.	
ઝટ=જલદી.	હાથ પશુખડાડયો નહિ	

પાઠ ૮.

કાકો=આપનો ભાપ
 કાકી=કાકાની વહુ
 કાકીને=ભાઈનો છોકરો
 મામો=માનો ભાઈ;
 માપનો સાળો
 મામી=મામાની વહુ
 બાણેજ=બેનનો છોકરો;
 બણો
 ફામ=આપની બેન
 ફુમો=ફાઈનો વર
 મામી-માની બેન.
 માસો=માસીનો વર
 પીતરાઈ=કાકાનાં છોકરાં
 મોળાઈ=મામાનાં છોકરાં
 મસિઆઈ=માસીનાં
 છોકરાં
 ફાઈઆત=ફાઈનાં છોકરાં
 અનેવી=બેનનો વર
 સાળો=વહુનો ભાઈ
 સાળી=વહુની બેન
 જોરમાઈ=આપ એક ને
 મા જુદી જુદી હોય તે
 સાવકાં

સાવકી=જોરમાઈ

મા એકબેને આપજુદા
 જુદા હોય તે દૂધભાઈ
 કહેવાય
 જમાઈ=છોકરીનો વર
 વહુનાં માઆપ=છોકરાનાં
 સાસુ સસરા
 વરનાં માઆપ=છોકરીનાં
 સાસુ સસરા
 છોકરો કે છોકરીનો
 સસરા એક બીજાને
 વેવાઈ કહે છે.
 છોકરા કે છોકરીની
 સાસુ એક બીજાને
 વેવાણુ કહે છે

પાઠ ૧૦.

મોટાં=મોટી ઉંમરના;
 વડીલ
 પ્રમાણે=રીતે
 પૂઠે=પાછળ
 ખાવાજી=ખાપાજી
 વખાણુ=સાફ કહેવું તે
 માન=આવકાર

પાઠ ૧૧.

હાલથી=મીઠાપાની
 બપો=બે બે
 ક્યાં=કયે ઠેકાણે
 આશોપાલવ=એક ભા-
 તનું ઝાડ (જેનાં પાં-
 દડાંનાં તોરણુ બને છે)
 વિના=વગર
 પૌંઆ=ડાંગર પલાળી
 શેકીને ખાંડીને બના-
 વેલા તે
 ધાણી=જીવાર, મકાઈ
 વગેરેના દાણાને શેકી
 બનાવે છે તે
 વધારેલાં=વધાર દાણાં
 ખારેકી=ખારેકના જેવા
 દળ=ભોટને શેકી તેમાં
 ધી ખાંડ વગેરે નાંખી
 બનાવેલું તે
 દાદી મા=આપની મા
 રાંદરી=રાંદરના થલાં
 શેતરંજી=પાથરવતું
 જાડું સુતરાઉ પિછાતું

પાથરણું=ખિછાનું

હાર=ઓળ

શાક=દુધી, વેગણ, પા-

પડી વિગેરે

ચટણી=આદુ. મરચાં,

કોથમીર, મીઠું વિગેરે

ધુદી બનાવણી તે

ખૂમ=ધણી

મજા=રમુજા; ગમત

પાઠ ૧૨.

હોડી=મઢવણો મોટો

મછો

રમત=ગમત; ખેલ

તાપ-તડકો, ગરમી

પણુ=પેણે ઠંડાણુ

ઝંકઠા=બેગો

તરફ=બ જી

તળાવ=જેની ચારે બા

જીએ જમીન અને વ-

ચમાં પાણી હોય તે

પછાડી=પાછળ

સરત=હારજીત

થોભો=હુબા રહેા

જીયો=કાંચેા

સહ=વહાણને ચલાવવામા

મદદ કરવા માટે પવન

બરાવવા સાથે બાંધેલું

લુગડું

ચાલ=રીત

સંદર=સારી

સહેલ=મજા, મોજ

પાઠ ૧૩.

ખંડ=ઘેરીની કાંચળીના

કપડાનો કસણી રેખે

કાંચળી=ઘેરાનું કપડું,

રડતી=રોતી

છાની=મુંગી; ચૂપ

હોવાર

નજર કરી=જોષ

ડાહી=શાધી; સમજણી

પાઠ ૧૪.

ટેકા=પાણીમાં રહેનાર

ચોપગાં પ્રાણી

પાળ=કોરણ; કોર; કાઠો

ફેંકાફેંકી=નાખાનાખી

ધડાધડ=ધબોધબ

માર્ચા જમએ છીએ=

દુખી થયએ છીએ.

અરે=ઓ

ખરી=સાચી

પ્રાણી=જીવ

ઇજા=દુઃખ; તુકસાન

રમત=ખેલ

સંભાળી=સાચવી

તુકસાન=બગાડ

કદી=કોઇ વખત

ખેલતાં=રમતાં

ભારી=ધણું

સાર—આ રમત'થી ભાગવાની ઇચ્છિય, ધારણા અકિત વગેરે
અકિતઓ કેળવાય છે.

પાઠ ૧૫.	લીસોટા પડે છે તે	વાસો=પીઠ; અરડો
હયા=મહેરખાની; રહેમ	યાદ=ફેમ	વારાકરતી=એકપક્ષીએક
ખીજ્યા=તહયા	બૂલી=વીસરી	દીવા થેન=ખાંખ અથ
તથે=નીચે	મળ=શક્તિ	કરવી તે
ધુંદાય=ચગદાય; કચકાય	કિપરાંત=રધારે	સમજ્યો=જાણ્યું
કાંકાં=ખોટી મહેનત	પાઠ ૧૬.	સેળભેળ=એકઠા
દોર=ગાય, બેમ, ખળદ	એનથેન=છોકરાની એ	હાંશયાન ચાલાક
વગેરે ખાસ ખાનાર પશુ	રમતતું નામ છે	પારખી=ઝોળખી
કામના=ખપના	ધુટો=અંધન વગરનો	સંતાવા=ધુપાવા
સંતાગમરડાસ	મળ=મમત	અડશે=અડકશે
વખતસર=પરાયેરવખતે	દાવ=વારો	અચી જશે=ચારો આ-
સાફ=ચોકખી	પહેલાંચગાઉ	વશે નહિ.
નીચવાતું=નાખવાતું	જખ=છોકરો	લાખો વખત=ધણી વાર
સોળ=કપાટો; લાકડીના	અંધ ર=મીચ	ઝોળખ=પારખ
માર્યા કરીર પર જો	બાકીના=ખીજ	જાયાજામન્ય; હીક
		અસ=ધણું

સમજ્યતી—મત મન કરવાં, કાઈ વખત પશુ કાઠને
નુકસાન કરવું નહિ; નહારી રોતે રમવાં ધણું નુકસાન થાય છે.

પાઠ ૧૭.	ગાળ=રા. જળદ	કાપે=કાપ મૂર
સાચ=સાચું સાચીવાત	જુદું=પે	કાપ=ચીરો
ગમ્યો=પસંદ પડ્યો	હેત=ય ખા	ગમરાયો=અકળાયો
દેસાઈ=જમીનદાર	વખાણાક=કંક કથો	સાચાંબોધું=અર્થ જોલ-
કેળાંડોડા	કેળે=પુર	નાર

પાઠ ૧૮.	અમથી=ખોટી; જુઠી	છેતયાં=ઠગ્યા
વાષ=દોડી ખાનાઈં અ-	ધાળે=દોડી આવળે	વા'રે=મદદે
ટાપડાવાળું પ્રાણી	આસપાસ=આજુબાજુ	વા'રે ધાયાં=મદદે દોડી આવ્યા
મરફરી=મળક	શરમાઈ=લજવધ	સપડાય=ફસાય
પરતામ=દીલગીર થાય	ખોડું=ખરામ; માડું	જુઠાણું=ખોટાઈં; જુઠું
બચ્માં=ખાકીરલાં; ઉગમી	સાચી=ખરી	આખર=છેવટ
સીમ=ખેતર	રોવા=રડવા	જ ૧=માણસ

સમજુતી—જે માણસ બીજા માણસની મળક કરે છે તે માણસ પહેલાં કે પછી પકડાય છે; ખોટાઈં જલદી જણાઈ આવે છે, અને આખરે તે જુઠો માણસ દીલગીર થાય છે. (૧)

પાઠ ૧૯.	બિખારી=જેની પાસે	આધજો, બહેરો વગેરે
જીકિત=કળા; યુકિત	ખાવા પીવાનું ન હોય	ખોડવાળો
પોકે પોક મૂકી=ખોટો	તે; બીજા માગનાર	કયા=મહેરખાની
સાદે ધાંટા પાડી	બજન=ધ્વજરના ગુણ	મગવાન=પરમેશ્વર
અધ્યા=કોઇને નામ દી-	ખાવા તે	મજડું=પાઈ; કલ્યાણ
ધા વગર બોલાવવું તે	પુરા=પુરતાં; જોષમે	પાઠ ૨૨.
બચાવ=ઉચાર	તેટલાં	સરદાર=લિપરી
આધું=દૂર	આધજો=જેને એ આખે	રવંતુ=ઉંધમાં આવના
અકેકને=દરેકને	દેખાય નહિ તે	વચાર
કમુલ ફરી=માની	બીજા=માંગી ખાવું તે	જ'મલમાં=૧૧માં
પાઠ ૨૦.	પગે અપંગ=પગે ખોડ	કરણી=કરજની માદા
મરીખ=ફિસા વગરનો	વાળો; છુલો; લંગડો	રૂપાળું=શોભિતું
અનન્ય=અનન્ય	અપંગ=છુલો, લંગડો,	ઉપાડી=કમળી

એકદમ = 122
 છાયા = કાળ; કૂદકો
 દેવનાઈ-દેવતા જેવો

પાઠ ૨૩.

પુરુષ = માણુ મ
 કુલકી - કુલ નુ પુત્ર્યુ
 રમીકુ - રમીક કરવાની
 જગા; તાલકી
 કારાકુ = સંતાઈ
 કા = પાકેલા ચોખા
 ખાયાનુ = ખે રાક
 મારા = ભલા
 કિપકા = ઉપરના
 બાકુ - માણુ
 પાળા = બેપડવાળી રાટલી
 મન = મરજી; ખુશી
 મળા = ખામી; ખોડ
 તંદર ઉ = કિદર પકડવાનું
 પાળક

ભોગજોગે = યોગાએક
 પાર = છોડો
 વલે = કાલ; દશા
 સાર = ખાળકાએ, મોટા-
 ની શિખામણુ
 માનવી.

પાઠ ૨૪.

કાઠો = પિનારો
 પોલ = પોલણુ
 દર = મણુ; સાપ, ૧૬૨
 મરોડા, કાડી વગેરેન
 રહે-નાનું જર
 ઝેરી = ઝેરવળો
 પંખી = પાંખવાળો જના-
 વર જેવા કે ચકલી
 પોપટ; માગડા વગેરે
 કુદકાં = કૂ કૂં અવાજ
 કરવો તે

ફેણુ = સાપની પહોળી
 કરલી મરદન
 ધોલાય = ધસાય; સોરાય
 ળગીન = ખાઝીને
 ચટકા = ડ ખ
 ભેય = જમીન
 પછડી = અફાળી
 વાસ = પીમળ
 પછાડા = તરફડીયા
 અતે = આખરે; છેવટે
 જો-વાર = જમરી
 જીવ લાંબો = મારી નાખ્યો
 ઝાઝા = જાણુ
 નખળા = જોર વમરના
 વેર = અદાવત
 નાગ-ફેણુવાળો મોટો
 સાપ
 પ્રાણુ = છા
 પેર = રીતે

સમજીતી—જેર વગરના પણુ ધણુ માણુસ સાથે કોઈ પણુ
 દિવસ વેર કરવું નહિ; જુઓ કે આ રીતે ધણી કાઠીઓએ મળીને
 મોટા સાપને પણુ મારી નાંખ્યો.

સાર—કોઈને કલકું મળી તરસકાર કરવો નહિ, તેમજ પોતાની
 કલિત વખતે જે એક પાડી અકાંકર કરવો નહિ,

પાઠ ૨૬ મો.
ચતુરાષ્ટ્ર=હોશિયારી
કુળે=ભોટવો
આમનેમ=આજુબાજુ
ફાંફાં=ખોગી મહેનત

હુપાષ=હલાલ
સુખી આબોયો=અડચો
પાંછી=ખીજવાર; ફરીને
મટાડી=ફૂર કરી
નાચનો=ફૂડનો
હુપાષ=સંતાપ

કાળે=માટે; સાં
કંકર=કાંકરી
ધીરજ=સખુગી
કંઠણ=અધર
જલ્લકી=થોડીવારમાં
ચાર મુદાય=પુરં થાય

અમળુની—ભોરવામાંનું કંકુ પાણી ઉપર લાવવા માટે કાગ-
ડાએ કાંકરા નાખ્યા તેથી પાણી ઉપર આવ્યું. તે આજ પીયું (૧)
સખુગી ને હલાપણથી જે અધર કામ હોય છે, તે થોડી વારમાં પુરં
થાય છે; માટે અમે તમે બધા કરી જુઓ. (૨)

સાર—અક્ષલ અને ધીરજથી જેટું કામ થાય છે, તેવું ફાંફાં
ખાંચવાથી થતુ નથી.

પાઠ ૨૭ મો.
કાપળી=અનાજ, ઘાસ
વજેર કાપવાનું કામ
મહેનત મજુગી
આથમતા=આગમી જતા
વઢાઈ=કપાઈ
હાદાજ=ખાપના બાપ;
ને માના બાપ
સાદ=અવાજ
મલકાવી=હસવા જેવું
કરી
બેટા=દીકરા

બાથમાં=બે હાથની
વચમાં
અચી=ખોજી; ચુંબન
માથું=ખાવાનું
તાજ=કામ કરવાની
શક્તિવાળા
હિનો=ગરમ
માખણ=હાંનિ વહો-
વવાથી છાશના ઉપર
જે ધોજો હજકો ચી-
કણો પદાર્થ તરી
આમે છે તે;

વંતાક=વેગળ
હાડીઆ=રોગથી મ-
જુરી કરનાર
ભણ=સરજ
બાણ ભુટે=સુન્ન
આથમે
હાતરડું=અનાજ ઘાસ
વજેર કાપવાનું ભેદા-
નું વાંકુ કચિયા
ચાસ=ખેતરમાં ફળે
કરી પાડેલા આડા
હભા લીસોટા
ચચાર=ચાર ચાર
હોકો આથમે=સાળે

સાર—જેકુતનો ખોરાક સાદો છે, પણ તેઓ મહેનતુ હોવાથી
મધ્ય મળ્યુત હોય છે; માટે આપણે મહેનત કરવી.

પાઠ ૨૮ મો.	હેતિલીલી=હમગી	રાત=સુરજ આશરમા
ખળાં=મધી ખળીએ	પગર ફેરવતી હતી=	પછી તે પાછો ઉગે
પાથરા=કાપીને ભોંયપર	ખળદને ફેરવી તેના	ત્યાં સુધીનો વખત
નાખેલા છેડ	પગવટે હંખી કચરાવ-	અચવાળું=કમસ
ખળી=કણસલામાંથી	તી હતી	કાંખો=તેજ વગરનો
દાણા છુટા પાડવા	હાલર=હંખીમાંથી મળે	ઝગઝગે=ચળકે
માટે લીધી ચોકખી	અને છોડાં છુટા પા-	ઓટશે=ધરને લગતો
કરેલી જગા	ડવા માટે તેના ઢમલા	ચોતરો
ભોર=ઢમલો	પર ખળદને કારખધ	ઢંકાઇ=દખાઇ; છુપાઇ
કાલચો=ખાલી કીધો	નેડી ફેરવવામાં આવે	ફારાં=છાંટા
કાલરાને=ખળદની કારને	છે તે	જર=ખપ; તપચોગ
પગર=કણસલામાંથી છ-	પાઠ ૩૧ મો.	પાસો=કુંભળાં પાંદડાં;
ણા છુટા પાડવા માટે	સહેલ=મળ; ગમત	પાંદડાંનો જથ્થો
તેનાપર ટોરાને ચલાવે	અંદ્રમા=ચાંદો	ખી=ખીયાં
છે તે	મેદાન=ખુલ્લી સપાટ	પોચી=નરમ
પટલાણી=પટેલની ભેરી	જમીન	કમણાં=હાલ; આ વખતે
ઉપણી=ઝાટી	નીચે હતરી મથો હતો=	તળાવ=પાણી ભરાઇ રહે
કુવળ=મળેલું પાસ	દેખાતો બધે મથો હતો	તેવો મોટો ખાડો
કારભાર=કામકાજ	આકમ=દેખાતો બધે	નદી=મીઠા પાણીનો વ-
કરખ=ખાનંદ; ખુશાલી	ચાવ	હેનો મોટો વહેણો
કરખ માતો ન હતો=	ખચોર=દહાડાના બાર	પવન=વા; વાયરો
મધીજ ખુલ્લી થતી હતી	વાચતાનો વખત	

પાઠ ૩૨.	વહેવું તે.	ધૈર્યરીઓ=ધૈર્યરનાજેવે
ધૈર્યમાં=અટકમાં	રેલમ રેલા=ચારે તરફ	મીઠી
ચોડખી=સાફ	રેલા નીકળવા તે	પરમાદ=ખાવાનું; જ-
ગામકા=નાના ગામો	બિચારા=બાપકા	મવાનું
છોડી=મૂડી	પછડાતા=અફળાતા	કારણ=એક જાતનું
રેશે=પ્રવાહી પદાર્થનું	તણાઈ=ખેંચાઈ	કડવું શાક
		નેવશે=નેવાએ

સમજીતી—હે વરસાદ તું આવ, જેથી ફરીને અમને ધૈર્યરના જેવું મીઠું ખાવાનું, હની હની રોટલી અને કારેલાનું શાક મળે. હે વરસાદ તું ધણો આવ, કે જેથી નેવામાં પાણી આવે, અને નકારી છોકરીને દેડકાં ખેંચી જાય.

પાઠ ૩૩.	પાઠ ૩૪.	કાણી=ખાકાં
રેતી=પરચરનાઝીઝીજુકો	ભટ્ટી=મોટે સુકો	કણક=કેળવેલો ધકનો
જુકો=ઝીળી રબ	સીંચા=ગોઠંચા	લોટ
મોટાડી=માટી	ઈંટવાડો=ઈંટ પાડવા	ખાટ=આકાર
હોળું=માટીવાળું	તથા પકવવાની જગા	ધડો=ગાગરથી નાનું
નીતરૂં=મેલ વગરનું;	કઠણ=સખત	વાસણ; દોરીઓ
ચોકખું	પછાડવાથી=અફાળવાથી	ગાગર=ધકા કરતાં મોટું
ધારવાળા=અણીવાળા	ચીકણી=ચીકાણવાળી	વાસણ
તાણી=ખેંચી; ધસડી	(ચિકાણ ૩ જાતની	કોઠી=અનાજ ભરી મ-
ખરે છે=નીચે પડે છે	હોય છે ૧) હાથે ચો-	કવાનો નાનો કોઠાર
તળીએ=નીચે	ટી જાય એવી ૨)	કોઠીઆં=ઢીવા કરવાના
રસ્તો=માર્ગ; વાટ	ડાખા પડે એવી ૩)	માટીના પવાલા
સુશી=સૌથી	તાણુતાં તૂટે નહિ એવી	કરતા=ચોગરદહમ; અધી
		૧. તરફ

તાપ=ગરમી

પાઠ ૩૫.

ધાતુઓ=ખનીજ પદા-

ર્થો; ધાતુમાં ખીચેના

ચાર ગુણો ખાસ

છે. ૧) ધાતુના કણો

ચળકતા હોય છે. ૨)

ધાતુઓ ભારે હોય છે

૩) જમીનપર પડતા

ધાતુનો અવાજ થાય છે

૪) ગરમી વધી શકે છે

પિત્તગ=જસત અને તાં

બાની મેળવણીની બ-

નેલી પીળારંગની ધાતુ

લુહાર=લોહનો ધાટ બ-

નાવનાર

કમણ=દેવતા ધૂંકવાનો

સંચો

સળીઓ=મજાઓ

ખુશ=ખણો

લાલચોળ=ખણોજ ગરમ

ઝેરજ=સોની, લુહાર

વજેરે જેના પર મૂકી

દીપે છે તે

હથોડો=ધાતુઓ દીપ-

વાતું ઝોઝર મોટી

હથોડી

દીપ્તો=ધડથો

જતરડો=તાર ખેંચવાનું

હથિયાર

સોતું=પીળા રંગની

કોમની ધાતુ

રૂપું=ધોળા રંગની કી-

મની ધાતુ

તાંબું=લાલ રંગની ધાતુ

કલાષ=ધોળા રંગની ધાતુ

(એ રૂપા કરતાં તરમ

હોય છે)

સીસું=ધોળા મેળા રં-

ગની ધાતુ

સોતું, રૂપું, તાંબું, લોહું, સીસું, જસત, કલાષ, અને પિત્તળ

એ ધાતુઓનું ઝોળખાણ કરાવવું અને તેનો વ્યાખ્યાન સમજાવવો.

પાઠ ૩૬.

નાણું=ચલણી સિકકો

શેક=શાહુપાર

પૈસો=ત્રણ પાઇની કિં-

મતનો તાંબાનો સિકકો

સવાકો; ટોટીક

દબુ=એ સવાકાની કિં-

મતનો તાંબાનો સિકકો,

એ સવાકો; અટીકો.

અધેશ=અધે પૈસો;

ટોટપાઇ; ટોટપાઇની

કિંમતનો તાંબાના

સિકકો.

રૂપીઓ=સોળ આનાની

કિંમતનો રૂપાનો સિ

કકો: સોળ આના	મહોર=૫૬૨ રૂપીઆની	૨ આધા= ૧૩૫૫૦
અડધા=૫૫ આનાની	કિ મતનો સોનાનો	૪ પાવલી= ૧ રૂપીઆ
કિ મતનો રૂપાનો સિકકો,	સિકકો; જેણી	૮ બેઆની=૧ રૂપીઆ
આઠ આના	આની=ચાર સવાકાની	૧૬ આના, આની=૧
પાવલી-ચર આનાની	નિમતનો નીકલનો	રૂપીઆ
કિ મતનો રૂપાનો સિકકો,	સિકકો; ચાર સવાકા	૩૨ ટણુ=૧ રૂપીઆ
ચાર આના	૫૦ આના=છુટા પૈસા	૬૪ સવાકા=૧૩૫૫૦
બેઆની=૫ આનાની	લીધા	૧૨૮ હોદપાધ=૧૨૫૫૦
નિમતનો રૂપાનો કે	૧૫ રૂપીઆ=એક જેણી;	૧૬૨ પાધ=૧ રૂપીઆ
નીચોનો સિકકો, જે	મહોર	
આના		

સૂચના—તાંણાંની ધાત પહેલા ધોરણના “મુખ્યગણિત શિક્ષક” માં જુઓ.

ટીપ—પૈસાને કાઢિઆનામાં કાવડીક, ગુજરાતમાં કેટલેક ઠેકાણે બંધ, સુરતમાં સવાકો, અને મુંબઈમાં દોઢીક કહે છે.

પાંડ ૩૭.	તકગર=૨૨૭૭; વડવાડ	અણી=ત્રીણી ભાગ
કુદાડી=સાકકા કાઢવાનું	પાર=અણીદર કોર	અણીકાટ=અણી
સોઠનું ઓળર	ચીરું=કાડું	મોટાપ=વડાપ,
સોય=લુગડાં શીવવાનું	પુદરું=કુદાડીના માથા	કોદાણી=૪મીન ખાદ-
સોઢાનું ઓળર	પરનો ભાગ, કુદાડીનો	વાનું ઓળર
સંકેતકોડા લ ૬ કાડ	ઉપરો ભાગ	વઢી=લઢી
નાર	તોભે=અરાબર	દોઢી=ઠોઢી
	નાકું=કાણું	મેઢા અથા=નીચા

સાર—આ દુનિયામાં બધી વસ્તુઓ ઉપયોગી છે; માટે કોઇએ
બડાઈ કરવી નહિ.

પાઠ ૩૮.

વાપે=ફળફળવાળીજો;
નાનાં બામ
મળી=ફળ વેચનાર;
છાડ ઉછેરનાર
ફલકાડ=ફલ થાય તેવા
છાડ અથવા બાડ
કવારા-આમપાસ પાળ
કરેલી હોય એવા
ચે.સ=આકારનું નામ
એ રસ=ચાર ખુણાવાળો
આકાર
મલગોટા=એક જાતનું
લાલ પીળા રંગનું
ફૂલ
ફળે છે=ફળ આપે છે
હાડમે=હાડાડીનું ફળ
જમરખી=જમરખનું
જાડ
પક્ષી=પંખી; પાંખવાળો

જનનવર
ડાળી=પડમાંથી નીક-
ળેલો ફોટો
લાંખી જાળ=લાંખજાળ
મધપુરો=મધમાખીને
રહેવાનું ઘર
મધમાખી=મધ બના
વનારી માખી
મધ=ફલનાંથી ચૂસેલો
મિઠાશરાળો પ્રવાહી
પદાર્થ
કાસ=કુવામાંથી પાણી
કાઢવાનાં ચામડાનો
કાચળો
આંચો રામ=કાસ ઉપર
આંચો
ચાળું=કુવાનાં મથાળા
પર પાણી ભરવાને ઢાળ
પડતું બાધકું

લલકારતો=લહેકારી
બાંધો પાડતો
નીક=પાણીજવાનો રસ્તો
લીનાંજમ=પણાજ લીલા
પાઠ ૩૯.
છોડવા=નાનાં જાડ;
છોડ
ઉમેડી=મૂળમાંથી બે ચી
મુળાકું=મૂળ
દાં=ડાળી
મળી=ખીંચ્યા વગરનું
ફૂલ
જીવતા=જીવરાળા
સુકાઈ જાય=ચીમળાઈ
જાય
પથરાઈ ફેલાઈ
વેલા=મોંપર પથરાતા
છોડ
પાઠ ૪૦.
ટટાર=સીધા
જાલ=જાડની ચામડી

અરઅચડી=ખાડા ટેકરા
વાળી

પાઠ ૪૧.

ગલકી=ગલકાનેા વેલો

વળગી=ખાઝી

છાપરૂં=ધરતો છેક ઉપ-

રતો ભાગ જેનાપર

નળીઆ હોય છે તે

વીંદલાઇને=ચોગરદમ

વળગીને

આરીઆના=કુખળા

ચીમડાના

દોરડી=દોરી

અંતરે=છોટે

ગાંઠા=ગાંઠ

પાઠ ૪૨.

કેરી=આંખાતું ફળ

આંખો=કેરીનું આંક

મેર=આંખા આમલીના

ઝીણું ફૂલ

લાપેન્નકડે

ભાર=મોજ

નીચી નમતી=જમીનતી

ગોટલો=આંખાતું ખી.

ગોટલી=આંખાતું ખીતું

દાંકણ

ધોળજે=દાખી દાખીને

પોચી કરજે

ભગવાને=પરમેશ્વરે

જતન=સંભાળ

દીલો=પોચો

કીંડું=કીચું

પાઠ ૪૩.

ધીમે=હળવે

છીડે=ચાલે

ભરતાં=ભોં ભોં કરતાં

સામી થાય છે=લલકારને

તૈયાર થાય છે

અમળાઇને=વળખાઇને;

મરડાઇને

જડખાં=કાચાં

વાજાળવું=ખાધિલું પાણું

ગોમાં લાવી આવવું તે

નિરાંતે=જાહે; નચિતે

ઉપાડે=કંચકે

ખરી=ગાય ભેંસ વગેરે

ના પગના તળીઆતું

હાડકું

ફાટ=ચીરો

ખાડા=ખાખોચીઆં

જોરાવર=જાખરી

વગડાઉ=જામલી; જાંગ

જામાં રહેનારી

પુરી પાડે=હંકાવે; બર

આવે

પાઠ ૪૪.

લાગ=દાવ; વખત

ટોળાખાથી=જાખાંથી

છટકી=નાસી

કુંગરા=નાના ટેકરા

મારો=લીલું ધાસ

માંડી=જોઠવી; મૂજા

કરતા=ચોખતા

કૂદકો=છલંગ; ફાળ; કડો

ચન્નપાટ=ખરાખર ચન્ન

બરવાડ=ચેટાં બકરા

ચરાવનાર

૧૦૦૦; વધારવ

૧૦૦૦ મુન=૪૫૫

૧૦૦૦ પાંચ

૧૦૦૦ ટાંગી વાળ

પાંચ ટાંગી

૧૦૦૦ મોડીશવાળું

૧૦૦૦ કામદો

૧૦૦૦ ટાંગી

૧૦૦૦ મરમ

૧૦૦૦ કામદો ટાંગી જનમ

૧૦૦૦ કામદો-મેજ વગરનું;

માળા

૧૦૦૦-અગાધ

૧૦૦૦-પાન

૧૦૦૦-કચરો

૧૦૦૦-૧૦૦૦ યુવાર વગર

૧૦૦૦-૧૦૦૦ વગર, ચીજ

૧૦૦૦-૧૦૦૦ માં પાણી

૧૦૦૦-૧૦૦૦ વાળવાથી

૧૦૦૦-૧૦૦૦ છે તે

૧૦૦૦-૧૦૦૦ કરાને

૧૦૦૦-૧૦૦૦ માં ખાંડ

૧૦૦૦-૧૦૦૦ વાળવાથી અને

૧૦૦૦

કોચી-કચરો

માવો=દૂધને ખાંડ

ખાળીત લે ચા જેવું

કરે છે તે

પેંડા=માવા પા ખર

નાખી જાળી વાળી

ખાનારે છે તે

તર=મલક

દૂધપાક=દૂધને કિમ્બી

ખાંડ ચાખા નાખી

ખાનાંવેલો પાક

ખાનાંવેલો માવો ચાં

પહણા ખર નાખી

ખાનાંવેલો પદાથ

પાંચ ટાંગી

પ્રાણુ=જેને જીવ છે

જાને જે અધ્યાત્મિક

હરારી શક છે તે

છેલ્લો=છેવટની

કાંધીઓ=કુતરાનું નામ છે

સમા=મંડળી; ટાંગી

કિપરી=મેરો; વગે

કાંધીઓ-નકી કચો

ટાંગી=કુતરાનું નામ છે

ચાલાર=હોશયાર; ચાલ

કાંધીઓ=મહેરો; લખ-

વાનું કામ કરનાર

ગુણુપ મુળ

અત-આખરે; છેરે

ગંધ=વાસ

શિવાળ=કાંડી ખાનાર

કુતરા જેવું જાતર

રંગ=મુજા ચાવ

મત મેર

અણીનાળા-લીજી

દહ-એવડા દાં

કરકર=ખરછટ; નરમ

નાંક તે

કૂતો-ખદાર નીકળતો

ધણી=માલિક

જે=જય; ફતેહ

પાંચ ટાંગી

ચાંચ=પક્ષીનું મો

સમી=એક જાતનું પક્ષી

કપુતર=એક જાતનું પક્ષી
 કાઠા=પેટે ચાલનાર
 નાનાં જીવડા
 જીવડાં=જંતુ; નાન જી
 માગા=પક્ષીને રહેવાનાં
 ઘર

પાઠ ૮૮.

પાંજર=પીંજર પોપટ
 ઉંદર, કોપલ, તીતર;
 વાઘ; સિંહ વગેરેન
 રાખવતુ ઘર
 જીખ્યા=ખાધા રિનાળો
 તરખુચ=એક જાતનું ફળ
 કકડો=કુકડો
 કા કા=કાગડાનું બોલવું
 ડીલ=શરીર
 ફેર=તફાવત; ફરક
 જીવજંતુ=નાના જીવડા
 કોહેણું=કોહી મએણું;
 મગડી મએણું
 કોહેણું=સળી મએણું;
 જીવડા પડેણું

પાઠ ૧-૧૫૦ડી
 લાલ રાંધી
 કોટેઈ નાકેઈ
 જાંબું=ખાદ્ય પડયું
 કુત્ત=કુત્તો મારતો
 રાખ=નાની વચમાંના
 નાનાં ખુણા જગા

પાઠ ૪૯.

રંગી કાચની નાકક
 જીલ્લાયુ=એક રસ કપુ
 વાંક કાનાલ
 રંગીર મનારંગી
 નાના રંગ
 સંખે ભાજે=પરાખર
 પાંક પાં.
 પાંચું-લાકડાના ચોક
 ઠતુ ઘોડાકું
 ઝેળી=ચાર હેડા આંધી
 લાલ વચામી જીલ્લો
 રાખેવો જીવડાનો કકડો
 પાસુ=ખાણુ
 પામરા=ખેડાનો બેરવ
 વાની લાકડીઓ
 કોપણું=એકો આંધવાની

દારી

ઝાપટી=ખંખેરી
 મોભ=ધોડાઆની વચ-
 માનો આડો ચાંમલો;
 બેરવ=વળગાડ
 બમરી-માકડાની કુદડી;
 ચકરડી
 પાયા=પગ
 પોચી=સુવાળી; નરમ;
 ખુચે નહિ એવી
 જોદડી=નાનું જોદડું
 કીર=રેશમ
 ઝૂંતાવના=દશા રવા
 કાલરડું=માળકને
 ઉંધાવણું ગીત; કાસો
 છુમજી=પારખા કે ઘો-
 ડાઆમાં સુતાડોને
 માતાંમાતાં દારી ખેંચી
 હીચકા નાંખવા તે
 ગીને છુમજી પાણું=હા-
 લરડામાલ હીચકાનાખું
 રંગીત=રંગીલો
 પોઠો=સૂઓ
 હોતે=વહાલથી

ઝુલાવું=હીંચકા નાંખું	મખમલ=એક જાતનું	બિછાવું=પાયરં
પથરાવું=બેસાડું	કપડું	હીંચોળું=હીંચકા નાંખું
ચીતરેલ=ચીતરેલી	તળાઇ=માદ્યું; ગદેલો	ધેરાં ધેરાં=મધુરાં મધુરાં
પઢાવું=ચીખવું, બજાવું	તાજી=નવી	
મેરલો=મેર	ચિનાઇ=ચીન દેશમાં	લાડકડા=લાડકા;
મઢાવું=જડાવું	બનેલી	વઢાલા
	સેજ=પથારી	ગજવે=ગજવામાં

સમજુતી—ઢાલરડું વઢાલું લાગે છે. હો મારા ભાઇને (છાકરાને) ઢાલરડું વઢાલું લાગે છે; તેથી હું ગીત ગાનાં ગાતાં દારી ખેંચીને હોંચકા નાંખું; હે રસીલા તમે રંગેલા પારણામાં સજ્જાઓ, તો હું તમને ધણા હેતથી હોંચકા નાંખું; ભાઇને પારણે બમરીઓ જડાવું અને પુનગીઓ બેસાડું, ભાઇને ઢાલરડું વઢાલું લાગે છે. (૧) પારણે ચીતરેલી ચાંચની ચકલી, અને બણતો હોય એવી રીને પોપટ બેસાડું; ભાઇ તારે મારી રીને રમવા માટે મેરને સોનાથી જડાવું, ભાઇને ઢાલરડું વઢાલું લાગે છે. (૨) પારણામાં મખમલ અને મશરૂની નવી તળાઇઓ પથરાવું અને તેના ઉપર ચપાના ફૂલની તરેહવાળી ચીન દેશમાં બનેલી ચાદર પાથરું, ભાઇને ઢાલરડું વઢાલું લાગે છે. (૩) મારા વઢાલા ભાઇ હું પારણે રેશમી દારી બાંધું તને હીંચકા નાંખું અને તને ઉંધ આવે એવાં મીઠાં ગીત ગાઉં; હે લાડકડા ભાઇ તમે ઉંધીને જીહો ત્યારે તમારા ગજવામાં ખાવાનું ધાલીશ. (મતજબ ૬ જોઈ જીહ્યા પછી તને ખાવાનું આપીશ) ભાઇને ઢાલરડું વઢાલું લાગે છે. (૪)

પાઠ ૪.	માન આપર	ચોડી=લગાડી
નિશાળીઆને બોધ.	ગુરુ=મહેતાજી; માસ્તર	ચિત=મન
ધર્મર=પરમેશ્વર	સમા-જેવ; અરાખર	શિક્ષા=શિખામણુ; બોધ
નિત્ય=રોજ, હંમેશાં	શાન=સમજાણુ; અકલ	રૂડી=સારી
નિત=રોજ, હંમેશાં	તબુ=છોડી દેવું, કાઢી	રીઝ=ચાલ
પરોઢીએ=સુરજ ઊગતાં	નાખવું	પેર=ગીત; પેઠે
પહેલાં	અંગ=શરીર	નીસરી=નીકળી
તમામ=ખધા; સધળા	હળીમળીને=સંપીને	પાંસરૂ=સીધું; રખડયા
દો=આપે	સગ=સોજત; દોસ્તી	વગર

સમજુતી—તમેશાં સુરજ ઊગતાં પહેલાં ઊડવું અને પરમેશ્વરનું નામ દેવું; પછી દાતજાપાણી કરી લઇ નહાઇને બધા પાઠ તૈયાર કરવા (૧) માખાપ કહે તેમ કરો અને વડીલની સાથે વિવેકથી ચાલો; મહેતાજીને આપ જેવા ગણો. તેથી સારી સમજણ મળશે. (૨) કદાપી જીહું બોલવું નહિ, અને શરીરમાંથી સુસ્તાઇ કાઢી નાખવી, (મનલગ કે કામ હેંસથી કરવું અને વાર લગાડવી નહિ,) બધા સાથે સંપીને ચાલવું, અને સારી સોજત રાખવી. (૩)

રોજ નિશાળે જવું અને મન લગાડીને બજવું; મહેતાજીની શિખામણુ માનવી અને સારી ચાલ ચાલવી. (૧) બજુતી વખતે મન રમતમાં રાખવું નહિ, એ તમે સારી પેઠે સમજો. નિશાળેથી છુટયા પછી સીધા ઘેર જવું (મતલબ કે રસ્તામાં રખડવું નહિ) (૨)

પાઠ ૬.	બેઠ=દેખી	બે ધી=ખરચી; ચુખન
મા સંખ ધી કવિતા	હરખાઉ=ખૂશ થાઉં	બાથ બીડે=બે હાથ
શરૂ=ખધાં	અપે=દયાવે	પહોળા કરો છાતી
	સાજી=લાજી	સ.ય દયાવે

પંપાળીને=કાચ ફેરવીને	ખાવું=ખાવાનું	પેટ ભરીને=ધરાઈને
મુખ=મોઢું	મારી જાત=મારું શરીર	માઠી=મા
દુખડાં=દુઃખો	લગાર=જન	નવ-નહિ
મીઠા=સાગ	તે વાર=તે લખને	સાથી=અપાં કરતાં
કલોલ=મળ; આવીને	કંધાડવ=કંધ લાવ	હેત=કલાલ; પ્યાર
જીવ દો	કાલોલુષ આજીવાનુ	અપાર-ધણેજ
	ગીત	મામાર=પાડ; કિપકા

સમજીની—માને જોઈને ખડુ ખુશ થાઉં છું, અને તે દેહ દોડતો તેની સામે જઈ છું; મા મન લઈને છાતી માથે દબાવે. બચ્ચી કરીને એ કાચ પહોળા કાંને દમાને છે. (૧) ખેળામા ભંધને મને ધવરાવે છે. અને શરીરપર કાચ ફેરવીને ખુશ થાય. (૨) મોઢું જોઈને (મને જોઈને) હરખાય ૩ અને પોતાનાં બર્ષા દુખો બૂલી જાય છે (૨) પખી આનંદથી ભોલસા તે પેલા નેચા માતા બોલ મોઠા લાગે છે; મા મને સાર સાર ખાવાનું આપે અને મારા શરીરની સંભાળ રાખે છે, (૩) મને જગતનો કાલોને તે વખતે ગભરાતી ગભરાતી દોડી આવે છે; જે હુ હજુ અને રડું તો તુ ખડુ ખુશ થાય છે અને મને કંધાડવાને માટે તું કાઠરડાં ગાય છે. (૪) જે હુ માદો પડું તો તુ ઝોસડ પાય છે અને તુ (માડી) પણ પેટ ભરીને ખાતી નથી; બધા કરતા તારું હેત પણુજ છે. માટે હું તારા ધણા પાઠ માનું છું (૫)

પાઠ ૨૧.	કદી=કોઈ વખત	દવા=વવા
પરમેશ્વરના ગુણનું ગાયન.	અગણિત=ગણાય નહિ	હામ=પૈતા
	એટલા	દીએ છે=આપે છે
અંદ=આંદો	ઉજસ=જ્વળનાળું	પાળે=પોપણુ કરે
વીસર=જીવું	કામ=માટે	તમામ=મખા
પ્રજુ નામ=પરમેશ્વરનું નામ	ઉપયોગી=અપત્તી;	દેવા=આપવાની
	જરૂરની	

સામીવી=પેદા કરી

મા=અથ

દામ=કેકાણે

પાન=પાંદડાં

દયા=મહેરમાની

સેવક=દામ

દામ=દિંમત

સમજુતી—મગરાનનું બચન ભૂલીશ નહિ, હું કદી પણ ભગવનનું ભજન ભૂલીશ નહિ. પરમેશ્વરે અજવાળાને માટે ચંદ્રમા, મગજ અને મગ્ગાય નહિ ખેટલા નાશ બનાવ્યા છે. હું કદી પણ (૧) મગ્ગી જરૂરી જે હવા તે તે આપી છે તેના કમ પેમા બેસતા નથી હું કદી પણ (૨) તું વરસાદ વરે અનાજ આપે છે અને બધા જીવોનું પોષણ કરે છે હું કદી પણ (૩) દૂધ દહીં આપવાને માટે તે અણે ઠેકાણે ગાય અને બેમને પેદા કરી છે. હું કદી પણ (૪) તે ઝાડ, પાંદડાં, ફૂલ, ફળ, અંખો, ગુલાબ, બદામ વગેરે બનાવ્યા છે હું કદી પણ (૫) તમે મહેરબાની કરીને અને ધણી વિદ્યા, સુખ અને દિંમત આપો હું કદી પણ (૬)

પાઠ ૨૫.

મા આપની ચાકરી

લલા=લગડા

સેવા=ચાકરી

અમાપ=ધણી

કે=કહે

ધ=પૈસો

તીરથ=જગ્યા

પારખી=જણી

કાવડ=વાંમને બે છેડે

શીકા બાંધી બનાવેલું

તે

મનસુખે=વિચાર

માતપિતા=માઆપ

તે વારે=તે વખતે

ધન ધન=વાહ વાહ

સારા=ચાકરી કરે એવા

સત્તાપ=મનનું દુઃખ

જેવારે=જે વખતે; જ્યારે

આવીશ=ભણું થતે

એમ કહેવું તે

અપાર=ધણીજ

દુગ્ધ=પોતાને કરવાનું

કામ

જામવી=પુરી કરી

મેર=મહેરબાની; દયા

લીલાલહેર=મજા; બધી

વાને સુખી

સમજાવતી— માધવનાં માળાપ કરઠા, હુલા, અધિર્ણા અને ગરીબ હતાં. તેઓની માધવ ધણીજ ચાકરી કરતો હતો. (૧) માધવને એના માળાપે કહ્યું કે અમારા મનની વાત સાંભળ, જે અમારી પાસે પૈસા અને આખો હોત તો જત્રા કરવા જાત. (૨) માળાપતું મન પારખી લાઇને તેણે તેમને સુખી કરવાનું ધાર્યું જે હું કાવડમાં બેસાડીને જત્રા કરાવું તો આ એમનું દુઃખ મટે. (૨) એવો વિચાર કરીને કાવડ બનાવી અને માળાપને બે બાજુએ બેસાડ્યાં (૪) પછી બધે કાવડ ભેરવીને જત્રા કરવા ગયો, માધવના આવા હેતુથી બધાંને નવાઇ લાગી. (૫) આવા છોકરાને વાહવાહ છે. (આખાજ છે.) અને માળાપને પણ ધન્ય છે; જે છોકરા સારા હોય તો કંઇ દુઃખ રહે નહિ. (૬) બધી જત્રા કરાવીને જ્યારે તે ઘેર ગયો. ત્યારે માળાપ ખુશ થયાં; અને ધણીજ આશિર્વાદ દીધા. (૭) છોકરાએ પોતાની ફરજ બજાવી, પોતાને જે કામ કરવાનું હતું તે કંઈ તેથી પરમેશ્વરની મહેરબાનીથી માધવ અને તેના માળાપ બધી વાતે સુખી થયાં. (૮)

સાર— જે છોકરા માળાપ તરફ પોતાની ફરજ બજાવે છે, તેને રમત મમત અને સુખજ મળે છે

પાઠ ૨૯.	ક્રમ એ=હોંસથી	સંદર=સારો
ખેતરમાં કણસલા	ચાર માસ=એક વરસ	શાલ=પાક
ધાસ વગેરે કાપવાનું કામ.	માસ=મહીને	લખએ=છોડપરથી લખ
કાપણી=કાપવાનું કામ	પીરસીને=મૂકીને	લખએ
આમ=આ તરફ	સપે=એક બીજ સાથે	ખંત ધરીને=કાળજી
લખામ=બધા	સદાય=દરમેશ [મળીને]	રાખીને
	ક્રમરથો=થયો	કાં=સા માટે

કુંડાં=જીવાર, બાજરીના	જમા; મોટી બળી	કોળી=માથકો; નાની
કણસલાં	હેડે=મનમાં; હેવામાં	પુળાઓ.
આમ=આવી રીતે	લણણી=લણવાતું કામ	આસપાસ=આજુબાજુ
બળો=કણસલામાંથી	અથવા કણસલાં	
અનાજ છુટું પાડવાની	પીલવાતું કામ	વાળુ=રાતનું જમવાનું

સમજાવતી—હે બાળકો તમે બધા આમ આવો; આપણે હોંસથી કાપણીનું કામ કરીએ. જુઓ જુઓ પેલી વાદળીઓ વરસીને જાય છે, એ બાર મહીનાતું અનાજ આપે છે ને હંમેશાં એક બીજાની સાથેજ રહે છે હે બાળકો (૧) ખેતરમાં કેવો સારો પાક થાય છે! આલો આપણે કાળજી રાખીને કાપી લઈએ; થું કરવા કાલ કરીએ? (વાર લગાડીએ? હે બાળકો (૨) હાથમાં દાતરડું વાંકું બંધને આ પ્રમાણે કણસલાં કાપો; અને તેનો બળીમાં લખને ઢગલો કરતાં મનમાં હિંમત રાખો. હે બાળકો (૩) અનાજ લણવાતું કામ પુરું થયું, હવે બધાએ ધાસ કાપો; અને ધાસના ચચાર બાથકા લખને બધાએ આ બાજુએ મૂકો. હે બાળકો (૪) આપણે પૂળા બાંધીને માડામાં નાખી કામ પુરું કરીએ, પછી ઘેર જઈને વાળુ કરીને બધાએ પરમેશ્વરનું જાજન કરીએ. હે બાળકો (૫

પાઠ ૩૦.	મરેલા	કુંડાં=ફોતરાં; છોડા
બળીઓ.	અનાજ=દાણા	કામળા=ગુણી
બળાં=કણસલામાંથી	છુટું=જીડું	સાથ=સાથે
અનાજ/છુટું પાડવાની	સરસ=સારા	હાથોહાથ=એક બીજાની
જમા; બળીઓ	પિલાય=કેચડાય	મદદથી
આ વાર=આ વખત	કણુ=અનાજના દાણા	ખેડત=ખેતી કરનાર
દીસે=દેખાય	ઉપણીઓ=ઝાડડીઓ	મહેનત=મજૂરી
તેવાર=કણસલાથી		ફળ=ફોલો; લાભ

સમજુતી—હે છોકરાઓ હમણાં આમેં આવો જુઓ ખળીઓ તૈયાર દેખાય છે; ચાલો આપણે આજે કુંડામાં રહેલા અનાજના દાણા તરત છુટા પાડીએ. (૧) જેમ મનદોં જોળ કરતા હોય તેમ આપણે સી ફરીએ; જો કુંડા મારી પેટે ફચકાય તો તેમાંથી અનાજના દાણા તરત છુટા પડે. (૨) આવી રીતે 'ખડું' અનાજ આપણે ટોપલામાં ભરીએ અને પછી ઝાડીએ; જો જો જુઓ ફાતરા ભરી જાય છે, તે બધા દાણા નીચે નેરાય છે. (૩) આપણે સાથે કોચળાઓ લઈ તેમાં આવી રીતે દયોદાય આજ બધેએ જો આપણે ખેડુનું કામ કરીએ તો આપણાં અંગે મનુરીનું ફળ મળે. (૪)

ફીલ માટે સુચના.

- ૧ છોકરાઓને ઉંચાણના પ્રમાણમાં, મીઠી હારમાં એકેક દાખને છેટે, એ પગ વચ્ચે ૪૫ અંશનો ખૂણો રહે એવી રીતે લલા રાખવા પછી નંબર આપવા.
- ૨ નંબર બોલતી વખત દરેક છોકરા પોતાની નીચેના છોકરા તરફ મોં કરી નંબર બોલે.
- ૩ શિક્ષકની સામે ઉભેલી હારના છોકરાઓએ પોતાના જમણા હાથ તરફથી એટલે શિક્ષકના ડાબા હાથ તરફથી નંબર બોલવાની શરૂઆત કરવી.
- ૪ આગળ કે પાછળ ખસવામાં પ્રથમ ડાબો પગ ઉપાડવો.
- ૫ એક હારની એ હાર કરવાની રીત નીચે પ્રમાણે.
 - ૧ છોકરાઓને એક, બે; એક બે; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.
 - ૨ બેકી નંબર એક ડગલુ આગળ.

- ૩ બેઠી નંબર એક ડગલું જમણી તરફ. આ મુજબ હુકમ કરવો.
- ૧ છોકરાઓને એક, બે, ત્રણ; એક, બે, ત્રણ; એ પ્રમાણે નંબર આપવા.
- ૨ એક નંબરવાળા એક ડગલું આગળ.
- ૩ ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું આગળ.
- ૪ એક નંબરવાળા એક ડગલું ડાબી તરફ.
- ૫ ત્રણ નંબરવાળા એક ડગલું જમણી તરફ આ મુજબ હુકમ કરવો.
૬. ડમ્પેલ્સ. કડાં બારબેલ્સ વગેરે વહેંચવાની રીત નીચે મુજબ.
 - ૧ દરેક હારના છેલ્લા નંબર પાસે ડમ્પેલ્સો મૂકવા પછી છેલ્લા નંબરે બે ડમ્પેલ્સ બે હાથમાં લઈ પોતાની ઉપરના છોકરાને આપવા એ પ્રમાણે દરેક છોકરા પાસે બે ડમ્પેલ્સ થશે.
 - ૨ ડમ્પેલ્સ બોંય પર સામા સીધી હારમાં ઉભા મુકાવવા, ડમ્પેલ્સ બન્ને એક વેંતનું અંતર રાખવું.
 - ૩ ડમ્પેલ્સ મુઠીમાં બેરથી દાબીને પકડાવવા.
 - ૪ રમતો અગિયાર સુધી કરાવી બારે ડમ્પેલ્સ પહેલાં ચૂકેલા. હતા તે પ્રમાણે મુકાવી દેવાવવા.
 - ૫ એકની કૃતિ પ્રમાણે ૩, ૫, ૭, ૯, ૧૧.
 - ૬ બેની કૃતિ પ્રમાણે ૪, ૬, ૮, ૧૦.
 - ૬ રમતો પહેલ વહેલી શિક્ષકે જાતે કરી બતાવવી
 - ૭ સારો મહાવરો થયા પછી છોકરાઓને પોતાની મેળે બોલીને કરવા કહેવું.
 - ૮ એક રમત બરાબર સહાયથી ને સાથે કરતાં આવડ્યા સિવાય બીજી રમત શીખવવી નહિ.

- ૯ દરેક રમત કરાવતાં પહેલાં "તૈયાર" અને "ચાલો" એવા
કુકન આપવા.
૧૦ "તૈયાર" કહેતાંની સાથે છોકરાઓએ ડમ્બેલ્સ લેવાને તૈયાર
થઈ રહેવું.
૧૧ "ચાલો" ના કુકનની સાથે ડમ્બેલ્સ લઈ હાથ સીધા લટકતા.
રાખી ઉભા રહેવું.

ડમ્બેલ્સની ફિલ.

હેલ્થ-કાલી તથા હાથના સ્નાયુ ખીલવવાનો.

- રમત ૧ હા ૧) બેઉ હાથ ઉંચા ૨) બેઉ હાથ નીચા.
રમત ૨ છ ૧) જમણે હાથ ઉંચો, ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા
દેવો. ૨) એકથી ઉભરું.
રમત ૩ છ ૧) બેઉ હાથ ઉંચા. ૨) બેઉ હાથ ખભાની સીધી
લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ)
રમત ૪ થી ૧) બેઉ હાથ સામા મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ ૨)
બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ
આકાશ તરફ.)
રમત ૫ મી ૧) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ
આકાશ તરફ) ૨) બેઉ હાથ કોણીમાંથી વાળી
મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી.
રમત ૬ થી ૧) બેઉ હાથ સામા (મુઠ્ઠીઓ આકાશ તરફ) ૨) બેઉ
હાથ કોણીમાંથી વાળી મુઠ્ઠીઓ ખભાને અડકાવવી.
રમત ૭ મી ૧) બે પગ વચ્ચે એક કુલ્લું અંતર રાખવું. ૧) બેઉ

હાથ જમણી તરફ તીરકસ બાંધાવવા. (ડમ્પેલ્સ ઉભા રહે એવી રીતે. આ વખતે ડાબા પગની એડી ઉંચી કરવી (૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૮ મી ૧) જમણો હાથ જમણી તરફ તીરકસ બાંધાવવો. અને ડાબા હાથની મૂઠ્ઠી છાતી આગળ, (જમણો હાથ તે ડાબો હાથ તીરકસ લીટીમાં રહે તે તે પ્રમાણે) ૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૯ મી પગ પહેલાં હતા તેમ. ૧) જમણો હાથ સામો ડમ્પેલ્સ ઉભો રાખવો, ડાબો હાથ પીઠગમ પાછળ ખેંચવો ૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૧૦મી ૧) બેવે હાથ સામા (ડમ્પેલ્સ ઉભા રાખવા) ૨) બેઉ હાથ પાછળ પીઠગમ ખેંચવા. (મુઠ્ઠીઓ છાતીના પાસાને અડકેલી રહે એવી રીતે)

(જે જે રમતમાં એકથી ઉલટું લખેલું છે ત્યાં એકની સંજ્ઞાથી ઉલટી કૃતિ કરાવવી)

જાહેર ખબર.

બાળવર્ગની નોટ રૂ. ૦-૨-૦	છઠ્ઠીના	” રૂ. ૦-૯-૦	
પહેલાંના અથ રૂ. ૦-૨-૬	સાતમીના	” રૂ. ૦-૧૦-૦	
બીજીના	” રૂ. ૦-૪-૦	કન્યા ૧લીના અર્થ રૂ. ૦-૪-૦	
ત્રીજીના	” રૂ. ૦-૫-૦	કન્યા ૨જીના	” રૂ. ૦-૫-૦
ચોથીના	” રૂ. ૦-૭-૬	કન્યા ૩જીના	” રૂ. ૦-૭-૦
પાંચમીના	” રૂ. ૦-૮-૦		

પાઠવાર જોડાક્ષર તથા અધરા શબ્દો.

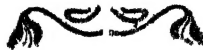
દિવાળી	દેવ	કબાટ	ફળીઆ	ભાવ્યો
અક્ષર	બુધવાર	કોટ	ધાધરી	કર્યો
ઊઠ્યાં	મુસલમાન	હાડામાં	આદણી	ક્યારે
નિશાળ	જીભરાત	અહીં	બદન	આપ્યા
સઘળાં	શનિવાર	નિશાળીઆ	પરીક્ષા	અડાર્યો
લીંપેયુ પે	અઠવાડીઠિ	શિખામણ	ચોકખાં	પૂછ્યું
મંજેરી	હરવાળ	ઈન્દર	ચોકખાં	મહીના
ધુધરા	પાટીઠિ	જ્ઞાન	ધૂળ	કસાર
સાથીઆ	ફૂલઝાડ	નિત્ય	સાહેબ	બાલાવ્યાં
લુગડાં	અપેલી	હાતણ	ગંદી	મંડયો
ધરેણ્યાં	કસરત	નાહો	ગંદો	કઠી
દારખાનું	ધંટ	જીડું	ઠીલ	પાનસોપારી
દિવસ	બેઠક	ચિત્ત	સાક્ષી	સગાં
ફટકડા	શીશી	શિક્ષા	ધોવડાવવાં	વહુ
ત્રીજો	નકશો	લાગ્યો	ગંદવાડ	ભાત્રીજો
શુક્રવાર	ચિત્રો	ધોતડી	માંદા	ભાણેજ
છેલ્લો	દાંગેલો	અંગરખી	કવિતા	માસી
વિષે	ખુણામાં	ટોપી	શુખડ	માસો

મધી	લખોડા	લેધી	દીક્ષ	ખીતરાઈ
રવિવાર	ચોકડું	મુરવાક્ષ	વરસગાંઠ	મસિઆઇ
ફેામઆત	પીરસ્થાં	હોડી	દુઝ્મ	ચમ્પુ
ઓરમાઇ	બળબે	વાદળી	તુકસાન	ગમ્થો
દૂધમાઇ	મટુમાઇ	ધીર	ખીન્યા	પૂછયું
સામ	ઉજાણી	રામુ	હુંદાય	દેસાઇ
મવે	આશોપાલવ	જીત્યો	ઢોર	લલ્લુ
બાથ	ગંજમાઇ	મુંદર	ઉપરાંત	વખાણ્યો
દખડાં	પૌઆ	મળ્યો	નક્કો	પાથડી
ભૂલી	વધારેલાં	કાંચળી	છુટ્ટો	સાચાખોલું
ફલોત્ર	લીંબુ	રડયા	છટયો	મશ્કરી
ખૂશ	નારંગી	વિના	મૂડી	પસ્નાય
ઓસડ	લાડુ	રડાવશો	દીવાલેન	બચ્ચાં
કયાં	રાંદેરી	દેડકાં	સમજ્યો	બૂઝો
ખોલ્યો	શેતરંજી	પથગ	પૂછું	શરમાઇ
પ્રમાણે	પાંદડાં	ફેંકાફેંકી	હોશિયાર	નાખ્યા
સોરાબજી	કુલડીઓ	ધડાધડ	સેળભેળ	છેતર્યા
કહ્યું	પાથરજી	માર્યા	સંતાવા	સપડાય
અદમ	વાડકો	હાથો	ફીકર	જુડાજી
પૂઠે	ચટણી	ઊઠ્યો	શાખાશ	શિઆળ

હિતયાં	ખૂમ	પ્રાણી	પુરી	ભુક્તિ
માંડ્યું	અગણિત	હંમેશાં	આદુ	કુંડા
અથવા	હિમસ	રસ્તો	વંતાક	લજ્જણી
નિચાર	દૂધ	કુંકાડા	ફહાડીઆ	વાળુ
કયાં	સ્વપ્નું	હિંદર	ખૂડે	છુટું
સાંભળનાં	શિકાર	દેડકાં	પુરું	પિલાય
બાંધ્યું	બચ્યું	છુંદી	દાતરડાં	ઉપણીએ
માંમાં	રૂપાળું	ચટકા	ત્રણ	કુંસા
દૂર	મૂક્યો	પ્રાણ	ચચ્યાર	ઊરી
રસ્તામાં	પકડ્યું	લુલા	પાથરા	કેથળા
અજ	માંડ્યું	આંધળા	પહોંચ્યાં	ચંદ્રમા
ભૂખ્યો	છલંગ	મનસુખો	હિતયાં	ત્યાંસુધી
લિખારી	પુરુષ	સંતોષ	દાલવ્યો	નીકળ્યો
પ્રભુ	કહ્યું	આશીશ	પટલાણી	બોલ્યો
આંધળો	પરમેશ્વર	ચતુરાઈ	કુપેણ	વિષે
અપંગ	આણ્યુ	માયા	દગલા	અજવાળું
દુકાન	હિંદરી	હિંડું	ખૂશ	કામકું
ધંધર	ભંદારીઉં	સુધી	હોંસીલી	ઝગઝગે
વિદ્યા	ખિલાડી	જુપાઇ	હિમંગ	વાદળાં
ચંદ્ર	પૂછવું	ધઉં	વાદળીએ	બેસાડયાં

પ્રાચ્યાં	ભૂદી	કાકયા	લીલાંભ	તુરીઆ
ડંકાઈ	સોંચ્યા	ઠંથુ	વચ્ચે	ગણરી
ખાઈ	ચપ્પુ	અચેલા	મુળોડિ	ચઢ્યાં
રીઓ	નાખ્યુ	રૂપીઓ	હીઓ	વીડળાઈ
લખ્યાં	ઈંદરાડો	શેડ	ફૂંટેલી	તરખુચ
રહ્યાં	નળીઆં	ઊંડ્યાં	પાંડાં	ટુંકા
ચોકખી	ઠર્યાં	કુહાડી	લોંચુ	ગાંઠા
રેલમરેલા	કોડીઆં	સોય	સુકાઈ	લાવ્યાં
ખરીઓ	ધાતુઓ	લકડકોડા	ભોંયમાંથી	ફૂંલ
તરસાઈ	મૂકચે	મુદર	કોહળાના	ક્યાંથી
કું	ખચ્યાં	ચળકાર	લીમડો	ડીલ
તથર	સમજ્યો	બિચારી	ટટાર	ગોરલો
પાલું	પિત્તળ	ત્રિકોણ	ઉંચું	દાનણ
પીતથું	લુહાર	ગણગોઠા	ફૂંટે	ધોળજે
કોકો	તપાવ્યો	દાડમ	ડાળોઓ	ડીટું
પાલા	ટીપ્યો	જમરખ	ખરખચડી	હીંડો
હોળું	તાંબુ	લટકતું	ખુરસીઓ	ફૂલસૈ
કવ	ટિપાય	મધપુંડો	ખાટલા	શીંગડાં
ડાહી	ઓળખાવ્યાં	મધમાખી	પાટવા	અમળાઈ
સી	વત્તા	લલકારેતો	લીલુંભ	તૂટી

નિરાંત	પ્રાણી	ભૂખ	હાલરકું	ફડાફડ
વાગોળવું	બળબે	ભૂખ્યો	ધુમલ	ફાટફાટ
વગડાઉ	છલથી	લુચ્ચા	ચીતરેવ	સોળ
ઘેટું	ટીપુ	જીવજંતુ	મશા	નાહ
પતથર	ઠરાવો	સળેલું	ચિનામ	હાં
મળ્યું	ગુપચુપ	ભાવ્યું	કુલપ	ધમલ
લાગ્યું	શિઆળ	આખ્યાં	હિંચોળું	જસત
ફૂંડવું	બોલાવો	પડીના	હુલાવવા	કાચક
ગળહ્યું	ઘાટું	શીખવ્યું	પાંસડું	કોઠી
ચ-તુપાટ	પીછાં	ચોપટ	અગરખી	ઘોડીઉં
દિવાળી	સમડી	જાંબુડો	કપારે	માંસ
પુછડી	જીવડાં	બનાવ્યો	મુરજ	હાંદર
મજબુત	ધંડાં	પારખું	દશમું	દાઘ્યાં
બચ્યાં	ધરાધડ	મુખકું	દોરડાં	ગોઢીઓ
ખવરાવવા	આંગળા	પાંગરા	અહીં	શાક
શીખડ	જોડાએલાં	દોયજાં	સા	ત્રીજો
ફૂંધપાક	જળકુકડી	ધુળ	સઠ	કુતરો.
કાતરકું	આજ્યાં			

પહેલા ધોરણ માટે મુખ્યગણિત શિક્ષક દોઢ આનો.
પહેલા ધો. માટે “ડિક્ટેશન શિક્ષક” બે આના.

મેસર્સ. સી. ડી. શાહ એન્ડ કો. લ્હા.

લોકપ્રિય થઈ પડેલી અર્થની નોટો.

આળવર્ગની નોટ	૦-૨-૦	છઠ્ઠાના	અર્થ	૦-૯-૦
પહેલીના અર્થ	૦-૨-૬	સાતમીના	,,	૦-૧૦-૦
બીજીના	,, ૦-૫-૦	કન્યા ૧લીના	,,	૦-૪-૦
,,	૦ ૭-૬	કન્યા ૨જીના	,,	૦-૫-૦
,,	૦-૮-૦	કન્યા ૩જીના	,,	૦-૭-૦

નો નકશો બે આના.

. નકશો છપાય છે.

૧જી'ની નોટ બે આના.

. એમ. શાહ-શાહપોર-મુરત.

૧. “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ત્રણ આના.

૨. મુરત શહેર તથા ચાર્યાશી તાલુકા

“ભૂગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના.

મુખ્યગણિત શિક્ષક’ બે આના.

૧કશો ત્રણ આના.

ભૂગોળ શિક્ષક’ ત્રણ આના.

ભૂગોળની પ્રમાણરમાળા ૩ આના.

૧૦ શિક્ષક’ તૈયાર છે.

મોતીરામ શાહ, શાહપોર-મુરત.

૨૦૦૫

